

**การศึกษาเปรียบเทียบสิทธิของผู้สืบทอดองค์ความรู้
ตามพระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษามรดกภูมิปัญญา
ทางวัฒนธรรม พ.ศ. 2559 และอนุสัญญาว่าด้วยการสงวน
รักษามรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ ค.ศ. 2003**

**A Comparative Study of the Successors Rights of
the Promotion and Preservation of Intangible Cultural
Heritage Act B.E. 2559 and the Intangible Cultural
Heritage Convention 2003**

เกวลิน ต่อปัญญาชาญ¹

สาขาวิชานิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช 99/ หมู่ 9 ถนนแจ้งวัฒนะ ตำบลบางพูด อำเภอปากเกร็ด
จังหวัดนนทบุรี 11120 เมล์ติดต่อ: Keovalin.t@gmail.com

Keovalin Torpanyacharn

Faculty of Law, Sukhothai Thammathirat Open University, 9/9, Moo 9, Chaengwattana Road, Bangpood,
Pakkret, Nonthaburi, 11120 E-mail: Keovalin.t@gmail.com

Received: July 8, 2020; Revised: February 14, 2021; Accepted: February 25, 2021

บทคัดย่อ

บทความฉบับนี้ มีวัตถุประสงค์ในการศึกษา (1) ผู้สืบทอดองค์ความรู้ (2) การสงวนรักษามรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ตามอนุสัญญาว่าด้วยการสงวนรักษามรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ ค.ศ. 2003 (Convention for the Safeguarding of the Intangible Cultural Heritage 2003) และ (3) การส่งเสริมและรักษามรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมตามพระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษามรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม พ.ศ. 2559 เพื่อนำไปสู่การศึกษาเปรียบเทียบสิทธิของผู้สืบทอดองค์ความรู้ตามพระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษา

¹ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ประจำสาขาวิชานิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช (Assistant Professor, Faculty of Law, Sukhothai Thammathirat Open University)

มรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม พ.ศ. 2559 และอนุสัญญาว่าด้วยการสงวนรักษามรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ ค.ศ. 2003 เพื่อเป็นประโยชน์ในการแก้ไขเพิ่มเติมพระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษามรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม พ.ศ. 2559 ในสิทธิของผู้สืบทอดองค์ความรู้ที่นำไปสู่การพิทักษ์สิทธิของผู้สืบทอดองค์ความรู้ซึ่งเป็นรูปธรรมมากยิ่งขึ้น ผลการศึกษาพบว่า พระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษามรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม พ.ศ. 2559 ยังไม่เพียงพอต่อการปกป้องสิทธิของผู้สืบทอดองค์ความรู้เมื่อศึกษาเปรียบเทียบกับอนุสัญญาว่าด้วยการสงวนรักษามรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ ค.ศ. 2003 (CONVENTION FOR THE SAFEGUARDING OF THE INTANGIBLE CULTURAL HERITAGE 2003) จึงควรแก้ไขเพิ่มเติมพระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษามรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม พ.ศ. 2559 ในประเด็นของคำนิยามคำว่า ผู้สืบทอดองค์ความรู้ สิทธิเปลี่ยนแปลงและพัฒนาองค์ประกอบในองค์ความรู้ของมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม สิทธิในการมีส่วนร่วมในการส่งเสริมและรักษามรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม และสิทธิในการยับยั้งการกระทำที่ก่อให้เกิดความเสียหายกับมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม

คำสำคัญ: มรดกทางวัฒนธรรม วัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ สิทธิของผู้สืบทอดองค์ความรู้

Abstract

This article aims to study of (1) the successors of knowledge, (2) safeguarding of intangible cultural heritage of the Convention for the Safeguarding of the Intangible Cultural Heritage 2003 and (3) safeguarding of intangible cultural heritage of the Promotion and Safeguarding of the Intangible Cultural Heritage B.E. 2559 (2016). This study is to compare the rights of knowledge successors in line with the Convention for the Safeguarding of the Intangible Cultural Heritage 2003 and The Promotion and Safeguarding of the Intangible Cultural Heritage B.E. 2559 (2016). This study will benefit the amendment of The Promotion and Safeguarding of the Intangible Cultural Heritage B.E. 2559 (2016) for the successors of knowledge rights which leads to more concrete measures. The study found that the Promotion and Safeguarding of Intangible Cultural Heritage Act B.E. 2559 (2016) is not sufficient to protect the rights of the successors of knowledge comparing with the Intangible Cultural Heritage Convention 2003. Therefore, the Promotion and Safeguarding of Intangible Cultural Heritage Act B.E. 2559 (2016) should be re-defined of the successors of knowledge, the right to change and develop the knowledge components of the intangible cultural heritage, the right to participate for the promotion and safeguarding of intangible cultural heritage and the right to deter acts that damage intangible cultural heritage.

Keywords: Cultural Heritage, Intangible Cultural, The Successors Rights

1. บทนำ

การประชุมของคณะกรรมการร่วมระหว่างรัฐบาลตามภาคีอนุสัญญาว่าด้วยการสงวนรักษามรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ขององค์การการศึกษาวิทยาศาสตร์และวัฒนธรรมแห่งสหประชาชาติ หรือยูเนสโกได้มีการรับรอง และประกาศให้หนดไทย และอินโดนีเซียขึ้นทะเบียนในรายการตัวแทนมรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ของมนุษยชาติ (Representative List of The Intangible Cultural Heritage) ซึ่งเป็นตัวอย่างหนึ่งที่แสดงให้เห็นว่ามรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมเป็นทุนทางวัฒนธรรมของไทยเป็นสิ่งที่ล้ำค่า

เมื่อศึกษาถึงกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการส่งเสริม และรักษามรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมของไทย คือ พระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษามรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม พ.ศ. 2559 ซึ่งเป็นกฎหมายที่อนุวัติการตามอนุสัญญาว่าด้วยการสงวนรักษามรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ ค.ศ. 2003 และเป็นกฎหมายที่มีวัตถุประสงค์ในการส่งเสริมและรักษามรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมของประเทศไทยโดยตรง พบว่า พระราชบัญญัติฉบับนี้ยังไม่มีผลชัดเจนในสิทธิในการส่งเสริม และรักษามรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมของผู้สืบทอดองค์ความรู้ ทั้งที่ผู้สืบทอดองค์ความรู้เหล่านี้มีสิทธิหลายประการตามอนุสัญญาการสงวนรักษามรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ ค.ศ. 2003 ได้แก่

ประการที่หนึ่ง สิทธิเปลี่ยนแปลง และพัฒนาองค์ประกอบในองค์ความรู้ของมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมที่ได้จารึกไว้ในทะเบียน

ประการที่สอง สิทธิในการมีส่วนร่วมในการส่งเสริมและรักษามรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมอย่างแท้จริง

ประการที่สาม สิทธิในการเผยแพร่องค์ความรู้เกี่ยวกับมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม

ประการที่สี่ สิทธิในการยับยั้งการกระทำที่ก่อให้เกิดความเสียหายกับมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม

² ทุนวัฒนธรรมที่ปรากฏอยู่มี 3 รูปแบบ ได้แก่

1) สิ่งที่มีอยู่ในตัวคนและกลุ่มคนมาอย่างยาวนาน (embodies state) ได้แก่ ความคิด จินตนาการ ความคิดริเริ่มและความเชื่อ

2) สิ่งที่เป็นรูปธรรม (objectified state) ในรูปแบบของ สินค้าวัฒนธรรม เช่น รูปภาพ หนังสือ สิ่งก่อสร้าง สถานที่ที่เป็นมรดกโลก

3) ความเป็นสถาบัน (institutionalization state) ซึ่งสามารถทำให้เกิดความเป็นรูปธรรม เช่น กติกา การยอมรับที่หลาย ๆ คนเห็นร่วมกัน เช่น การยอมรับใน สถาบันพระมหากษัตริย์ วัดและโรงเรียน, Pierre Bourdieu, "The Forms of Capital," Last modified 1986, accessed March 20, 2020, http://bbs.knu.ac.kr/~edupolicy/lib._brd/_1.116_/education.

ด้วยเหตุดังกล่าวจึงเป็นข้อจำกัดของพระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษามรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม พ.ศ. 2559 ในการนำมาปรับใช้เพื่อส่งเสริมและรักษามรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมอย่างเป็นรูปธรรม ดังนั้น จึงจำเป็นต้องศึกษาเปรียบเทียบถึงผู้สืบทอดองค์ความรู้ การสงวนรักษามรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ตามอนุสัญญาว่าด้วยการสงวนรักษามรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ ค.ศ. 2003 (Convention for the Safeguarding of the Intangible Cultural Heritage 2003) และการส่งเสริมและรักษามรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมตามพระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษามรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม พุทธศักราช 2559 เพื่อนำไปสู่การศึกษาเปรียบเทียบสิทธิของผู้สืบทอดองค์ความรู้ตามพระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษามรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม พ.ศ. 2559 และอนุสัญญาว่าด้วยการสงวนรักษามรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ ค.ศ. 2003 เพื่อเป็นประโยชน์ในการแก้ไขเพิ่มเติมพระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษามรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม พ.ศ. 2559 ในสิทธิของผู้สืบทอดองค์ความรู้ ซึ่งจะทำให้การส่งเสริม รักษา และพัฒนามรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมของไทยเกิดจากการมีส่วนร่วมของผู้สืบทอดองค์ความรู้อันเป็นสิทธิทางวัฒนธรรมที่รัฐต้องให้การรับรอง และส่งผลให้การส่งเสริม รักษา และพัฒนาการมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมของไทยมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น

2. ผู้สืบทอดองค์ความรู้: กลไกสำคัญในการดำรงอยู่ของวัฒนธรรม

ในกระบวนการสืบทอดมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมของกลุ่มชนใดกลุ่มชนหนึ่ง ประกอบด้วยผู้สืบทอด 2 ประเภท ได้แก่ ผู้สืบทอดองค์ความรู้ หรือสืบทอดมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมโดยตรง (Tradition Knowledge Holders) และผู้สืบทอดวัฒนธรรม หรือชุมชนวัฒนธรรม (Cultural Communities) หรือนิยมใช้ในภาษากฎหมายว่า ผู้มีส่วนได้เสีย (Stakeholders)³ ผู้สืบทอดองค์ความรู้เป็นคน หรือกลุ่มคนในชุมชนวัฒนธรรม แต่มีความสำคัญเพราะหากขาดคนกลุ่มนี้ในสังคมมรดกภูมิปัญญานั้น ๆ ก็อาจสูญสิ้น ส่วนผู้สืบทอดวัฒนธรรมเป็นชนกลุ่มใหญ่ สืบทอดวัฒนธรรมมาโดยกำเนิด หรือประเพณีปฏิบัติผ่านการเข้าร่วมกระบวนการกล่อมเกลாதงสังคม (Socialization) หรือเป็นสมาชิกของกลุ่ม ผู้สืบทอดกลุ่มนี้สืบทอดตามสิ่งที่คนส่วนใหญ่ประพฤติปฏิบัติ แต่พร้อมที่จะปรับเปลี่ยนได้ตามสถานการณ์ คือ เป็นผู้รับปฏิบัติ ไม่มีส่วนในการสร้างสรรค์ หรือถ่ายทอดโดยตรง แต่มีบทบาทต่อการดำรงอยู่ของมรดกภูมิปัญญา

³ Janet Blake, Unesco's 2003 Convention on Intangible Cultural Heritage: The Implications of Community Involvement in "Safeguarding," in *Intangible Heritage* (New York: Routledge, 2009), 62.

ทางวัฒนธรรม⁴

ทั้งนี้ ชุมชนวัฒนธรรมตามแนวคิดของกฎหมายวัฒนธรรม ไม่จำกัดเฉพาะชุมชนในพื้นที่เท่านั้น⁵ ดังนั้น หากบุคคล หรือกลุ่มบุคคลใดเกิดการยอมรับว่าวัฒนธรรมนั้นเป็นส่วนหนึ่งของวัฒนธรรมแห่งตน ไม่ว่าจะเพราะเป็นวัฒนธรรมในพื้นที่ที่กำเนิด หรือใช้ชีวิต บุคคล หรือกลุ่มคนนั้นย่อมกลายเป็นชุมชนทางวัฒนธรรม และเป็นผู้สืบทอดวัฒนธรรมได้

ภาพ 1 ความสัมพันธ์ระหว่างผู้สืบทอดองค์ความรู้กับผู้สืบทอดวัฒนธรรม

3. การสงวนรักษามรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ตามอนุสัญญาว่าด้วยการสงวนรักษามรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ ค.ศ. 2003

มรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้เป็นทุนทางวัฒนธรรมที่มีค่าของทุกประเทศ ประเทศต่าง ๆ จึงพยายามแสวงหาความคุ้มครอง โดยเฉพาะในกลุ่มของประเทศกำลังพัฒนาที่มีความประสงค์จะป้องกันการแสวงหาประโยชน์จากประเทศพัฒนาแล้วในองค์ความรู้ของตน เช่น การนำองค์ความรู้ด้านสมุนไพรไปแสวงหาประโยชน์ทางการค้าอย่างไม่เป็นธรรม เป็นต้น บางกรณีประเทศพัฒนาแล้วมีการกีดกันประเทศต้นกำเนิดองค์ความรู้นั้น โดยใช้ระบบกฎหมายทรัพย์สินทางปัญญา เช่น สิทธิบัตรยาจากสมุนไพรของชาวพื้นเมือง เป็นต้น ความพยายามดังกล่าวส่งผลให้เกิดการผลักดันร่างบทบัญญัติเพื่อคุ้มครององค์ความรู้ดั้งเดิม (Model Provision)

⁴ สุภิญญา สุจฉายา, “ผู้สืบทอดเป็นผู้ถือครอง มิใช่เจ้าของมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม,” *วารสารไทยศึกษา* 8, ฉ. 2 (2556): 106.

⁵ Noël Barbe, “Marina Chauliac et Jean-Louis Tornatore, Intangible Cultural Heritage Exposed to Public Deliberation: A Participatory Experience in a Regional Nature Park,” accessed September 20, 2020, <https://books.openedition.org/gup/191>.

ขององค์การทรัพย์สินทางปัญญาโลกที่มีการให้สิทธิในองค์ความรู้ดั้งเดิมกับรัฐ หรือชุมชนในประเทศต้นกำเนิดองค์ความรู้ดั้งเดิมนั้น กล่าวคือ หากจะมีการวิจัย หรือการแสวงหาประโยชน์จากองค์ความรู้ดั้งเดิมนั้น รัฐต่างชาติต้องขออนุญาต และให้มีการแบ่งปันผลประโยชน์ให้กับประเทศต้นกำเนิดด้วย และหากมีการกระทำที่ไม่เหมาะสมรัฐต้นกำเนิดองค์ความรู้ดั้งเดิมสามารถยับยั้งการกระทำเหล่านั้นได้⁶

อย่างไรก็ตาม ร่างบทบัญญัติดังกล่าวไม่ถูกประกาศใช้ อาจเป็นเพราะความเห็นที่ไม่ตรงกันของกลุ่มประเทศที่พัฒนาแล้ว กับประเทศที่กำลังพัฒนา เมื่อในมุมมองของแนวคิดทางทรัพย์สินทางปัญญานั้นการคุ้มครององค์ความรู้ดั้งเดิมไม่อาจสำเร็จ จึงมีการพัฒนากฎหมายระหว่างประเทศในมุมมองของกฎหมายวัฒนธรรม⁷ โดยให้เป็นหน้าที่ขององค์การระหว่างประเทศที่มีพันธกิจด้านวัฒนธรรมโดยตรงอย่างองค์การการศึกษาวิทยาศาสตร์ และวัฒนธรรมแห่งสหประชาชาติ (ยูเนสโก) ที่เริ่มต้นจากการคุ้มครองการแสดงออกทางวัฒนธรรมในนามของคติชน⁸ และได้มีการอภิปรายพัฒนาต่อมากกระทั่งเป็นการขยายการคุ้มครองถึงองค์ความรู้หลายประเภท ในบริบทคำนิยามของคำว่า “มรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้”⁹ ตามอนุสัญญาว่าด้วยการสงวนรักษามรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ ค.ศ. 2003

เมื่อศึกษาบทบัญญัติในอนุสัญญาว่าด้วยการสงวนรักษามรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ ค.ศ. 2003 (CONVENTION FOR THE SAFEGUARDING OF THE INTANGIBLE CULTURAL HERITAGE 2003) สามารถวิเคราะห์ถึงสิทธิได้ใน 3 มิติ ได้แก่ สิทธิของรัฐภาคี สิทธิของผู้สืบทอดวัฒนธรรม และสิทธิของมนุษยชาติได้ ดังต่อไปนี้

⁶ Secretariat of the Pacific Community Cultural Affairs Programme, “Guidelines for developing national legislation for the protection of traditional knowledge and expressions of culture based on the Pacific Model Law 2002,” accessed March 20, 2020 <https://www.wipo.int/edocs/lexdocs/laws/en/spc/spc001en.pdf> ().

⁷ กฎหมายวัฒนธรรม คือ การกล่าวถึงความสัมพันธ์ระหว่างกฎหมายกับวัฒนธรรม รวมถึงการใช้กฎหมายส่งเสริม ปกป้อง เจือจาง จากทัศนคติลักษณะ และการแสดงออกทางวัฒนธรรม James A.R., Nafziger, Robert Kirkwood Paterson and Alison Dundes Renteln, *Cultural Law International, Comparative, and Indigenous*, 64.

⁸ คติชน (folklore) หมายถึง แนวทางปฏิบัติกฎเกณฑ์ ศาสตร์ ความรู้ การสั่งสอนของกลุ่มชน เผ่าพันธุ์ กลุ่มชาติพันธุ์ ชนชาติ ทั้งที่อยู่ในสังคมระดับชั้นบุพกาลหรือในสังคมอารยะ โดยสิ่งเหล่านี้เป็นองค์รวมของวัฒนธรรมดั้งเดิมหรือแบบแผนความคิดและการแสดงออกของมนุษย์ที่สืบทอดกันมาตามประเพณี ซึ่งสิ่งเหล่านี้อาจสร้างขึ้นเฉพาะกลุ่มอ้างอิงจาก ธนิต ชังถาวร, *รายงานการศึกษากรอบความคิดการสงวนรักษามรดกภูมิปัญญาท้องถิ่นไทย* (กรุงเทพฯ: ศูนย์พันธุ์วิศวกรรมและเทคโนโลยีชีวภาพแห่งชาติ สำนักงานพัฒนาวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งชาติ, 2550), 29 -30.

⁹ Bouchenaki, Mounir, “A Major Advance towards a Holistic Approach to Heritage Conservation: The 2003 Intangible Heritage Convention,” *International Journal of Intangible Heritage* 2(2007): 106-109.

3.1 สิทธิของรัฐภาคี

รัฐภาคีมีสิทธิในการขึ้นทะเบียน ตัวอย่างเช่น การที่ประเทศไทยเสนอชื่ออนุสรณ์ไทย เพื่อเป็นมรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ของมนุษยชาติ เป็นต้น โดยสิทธิของรัฐภาคีในการขึ้นทะเบียนแบ่งเป็น 2 ประการ ได้แก่ สิทธิในการเสนอรายการขึ้นทะเบียนมรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ของมนุษยชาติ และสิทธิในการเสนอรายการขึ้นทะเบียนมรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ซึ่งจำเป็นต้องได้รับการปกป้องอย่างเร่งด่วน ดังนี้

3.1.1 สิทธิในการเสนอรายการขึ้นทะเบียนมรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ของมนุษยชาติ

รัฐภาคีมีสิทธิในการเสนอต่อยูเนสโกเพื่อที่จะประกาศรายการที่เป็นตัวแทนมรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ของมนุษยชาติ เพื่อเป็นการประกันว่ามรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้รายการนั้นจะได้รับการตระหนักถึงการให้ความสำคัญ อันเป็นการรักษาความหลากหลายทางวัฒนธรรม¹⁰

3.1.2 สิทธิในการเสนอรายการขึ้นทะเบียนมรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ซึ่งจำเป็นต้องได้รับการปกป้องอย่างเร่งด่วน

รัฐภาคีมีสิทธิในการเสนอต่อยูเนสโกเพื่อที่จะประกาศรายการมรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ซึ่งจำเป็นต้องได้รับการปกป้องอย่างเร่งด่วนเพื่อให้มีมาตรการในการรักษา และบันทึกมรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้รายการนั้นไว้¹¹

3.2 สิทธิของผู้สืบทอดวัฒนธรรม

สิทธิของผู้สืบทอดวัฒนธรรมตามอนุสัญญาว่าด้วยการสงวนรักษามรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ ค.ศ. 2003 (CONVENTION FOR THE SAFEGUARDING OF THE INTANGIBLE CULTURAL HERITAGE 2003) ที่เกี่ยวข้องกับการสงวนรักษามรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ ได้แก่

¹⁰ อนุสัญญาว่าด้วยการสงวนรักษามรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ ค.ศ. 2003, ข้อ 16 รายการที่เป็นตัวแทนของมรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ของมนุษยชาติ

(1) เพื่อประกันในทัศนวิสัยที่ชัดเจนดีขึ้นของมรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้และตระหนักถึงความสำคัญของมรดกนั้น และเพื่อกระตุ้นให้เกิดการหารือกัน ซึ่งให้ความเคารพต่อความหลากหลายทางวัฒนธรรม โดยข้อเสนอของรัฐภาคีที่เกี่ยวข้อง คณะกรรมการจัดทำปรับให้ทันสมัยอยู่เสมอ และตีพิมพ์รายการที่เป็นตัวแทนของมรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ของมนุษยชาติ

¹¹ อนุสัญญาว่าด้วยการสงวนรักษามรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ ค.ศ. 2003, ข้อ 17.

3.2.1 สิทธิในการได้รับความเคารพในมรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ของตน

บทบัญญัติข้อ 2 (b) ของอนุสัญญาว่าด้วยการสงวนรักษามรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ ค.ศ. 2003 (CONVENTION FOR THE SAFEGUARDING OF THE INTANGIBLE CULTURAL HERITAGE 2003) ซึ่งเป็นวัตถุประสงค์ของอนุสัญญาว่าด้วยการสงวนรักษามรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ ค.ศ. 2003 มีวัตถุประสงค์เพื่อประกันว่าจะเกิดความเคารพมรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ของชุมชน กลุ่มชน และปัจเจกบุคคลที่เกี่ยวข้อง ในทางกลับกันจึงเป็นสิทธิของชุมชน กลุ่มชน ที่จะได้รับความเคารพจากบุคคลภายนอกต่อมรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ซึ่งถือว่าเป็นส่วนหนึ่งของวิถีชีวิตของกลุ่มคน หรือชุมชนเหล่านั้น ซึ่งสิทธิในการได้รับความเคารพในวัฒนธรรมของตนนี้ สอดคล้องกับปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน¹² และกติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิทางเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม¹³ ส่งผลให้บุคคลภายนอกต้องยอมรับ และไม่กีดกันการใช้วัฒนธรรมของบุคคล กลุ่มบุคคล หรือชุมชน อันถือเป็นสิทธิมนุษยชนที่ติดตัวบุคคลมา จึงเป็นสิทธิในการได้รับความเคารพในมรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ของตนของผู้สืบทอดวัฒนธรรม

3.2.2 สิทธิในการรักษามรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ร่วมกับรัฐ

ผู้สืบทอดวัฒนธรรมมีสิทธิในการรักษามรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ร่วมกับรัฐ เนื่องจากตามบทบัญญัติข้อ 11(b)¹⁴ เป็นหน้าที่ของรัฐภาคีที่จะต้องดำเนินการเพื่อรักษามรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ให้คงอยู่¹⁵ โดยมาตรการเหล่านี้ต้องเกิดจากการมีส่วนร่วมของชุมชน กลุ่มชน และองค์กรที่มีส่วนเกี่ยวข้องตามบทบัญญัติข้อ 15

¹² Universal Declaration of Human Rights, G.A. Res. 217A, U.N. GAOR, 3rd Sess., Pt. I, Resolutions, at 71, at pmb., U.N. Doc. A/810 (1948).

¹³ Yvonne Donders and Vladimir Volodin Volodin, *Human Rights in Education, Science and Culture: Legal Developments and Challenges* (Paris: Unesco Publishing, 2007), 231.

¹⁴ อนุสัญญาว่าด้วยการสงวนรักษามรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ ค.ศ. 2003 ข้อ 11(b) “ในบรรดา มาตรการเพื่อการสงวนรักษาตั้งแต่ในข้อ 2 วรรค 3 รัฐภาคีจะจำแนกและนิยามองค์ประกอบต่างๆ ของมรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ที่มีอยู่ในอาณาเขตของตน ทั้งนี้ โดยการมีส่วนร่วมของชุมชน กลุ่มชน และองค์กรเอกชนที่เกี่ยวข้อง”

¹⁵ อนุสัญญาว่าด้วยการสงวนรักษามรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ ค.ศ. 2003 ข้อ 2 “การสงวนรักษา” หมายถึง มาตรการเพื่อให้มรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ดำรงอยู่ต่อไป ซึ่งรวมไปถึงการจำแนก การบันทึกหลักฐาน การวิจัย อนุรักษ์ คุ้มครอง ส่งเสริม เชิดชู การถ่ายทอด โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ผ่านทางการศึกษาในระบบและนอกระบบ รวมทั้งการฟื้นฟูมรดกดังกล่าวในด้านต่างๆ

3.2.3 สิทธิในการได้รับการศึกษาคำความรู้ของมรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้

ผู้สืบทอดวัฒนธรรมมีสิทธิในการได้รับการศึกษาคำความรู้ของมรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ เนื่องจากตามบทบัญญัติข้อ 4¹⁶ เป็นหน้าที่ของรัฐภาคีที่จะต้องดำเนินมาตรการเพื่อให้การศึกษา ปลูกฝังความตระหนักรู้ และเสริมสร้างขีดความสามารถให้แก่ชุมชน และกลุ่มชน

3.3 สิทธิของมนุษยชาติ

ตามอารัมภบทของอนุสัญญาว่าด้วยการสงวนรักษามรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ ค.ศ. 2003 อนุสัญญามีเจตนารมณ์ “โดยตระหนักถึง เจตนารมณ์ที่เป็นสากล และความห่วงใยร่วมกันในอันที่จะสงวนรักษา มรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ของมนุษยชาติ”

ด้วยเจตนารมณ์นี้แสดงให้เห็นถึงอนุสัญญาว่าด้วยการสงวนรักษามรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ ค.ศ. 2003 ประสงค์จะรักษามรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้เพื่อการใช้ประโยชน์ร่วมกันของมนุษยชาติ¹⁷ จึงมีมาตรการที่สอดคล้องกับเจตนารมณ์เพื่อรักษามรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมให้เป็นมรดกร่วมกันของมนุษยชาติ อาทิ การขึ้นทะเบียนเพื่อให้เป็นมรดกร่วมกันของมนุษยชาติ การเผยแพร่ความรู้ให้กว้างขวางออกไป¹⁸ เป็นต้น แสดงให้เห็นได้อย่างชัดเจนว่า อนุสัญญาไม่ได้มีเจตนารมณ์ในการหวงกัน หรือให้เป็นสิทธิของปัจเจกชนเช่น

¹⁶ อนุสัญญาว่าด้วยการสงวนรักษามรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ ค.ศ. 2003, ข้อ 14 “การศึกษา ปลูกฝังความตระหนักรู้ และเสริมสร้างขีดความสามารถ แต่ละรัฐภาคีจะต้องดำเนินการทุกวิถีทางที่เหมาะสม”

¹⁷ Lucas Lixinski, *Intangible Cultural Heritage in International Law* (Oxford: Oxford University Press, 2013), 151.

¹⁸ อนุสัญญาว่าด้วยการสงวนรักษามรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ ค.ศ. 2003, ข้อ 14 “การศึกษา ปลูกฝังความตระหนักรู้ และเสริมสร้างขีดความสามารถ

แต่ละรัฐภาคีจะต้องดำเนินการทุกวิถีทางที่เหมาะสม เพื่อ:

(a) ประกันการรับรู้ เคารพ และส่งเสริม มรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ในสังคม เฉพาะอย่างยิ่งผ่านกระบวนการต่อไปนี้:

(1) แผนงานด้านการศึกษา ปลูกฝังความตระหนักรู้ และให้ข้อมูลข่าวสารที่มุ่งไปสู่ประชาชนทั่วไป โดยเฉพาะเด็กและเยาวชน

(2) แผนงานทางด้านการศึกษาและการฝึกอบรมเฉพาะเรื่องภายในชุมชนและกลุ่มชนที่เกี่ยวข้อง

(3) กิจกรรมสร้างเสริมขีดความสามารถในการสงวนรักษามรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการจัดการและการวิจัยทางวิทยาศาสตร์ และ

(4) วิธีถ่ายทอดความรู้ผ่านการศึกษานอกระบบ

(b) เผยแพร่ข่าวสารเพื่อให้ประชาชนได้ทราบถึงอันตรายที่กำลังคุกคามมรดกดังกล่าวอยู่ และเรื่องกิจกรรมต่าง ๆ ที่กำลังดำเนินไปตามแนวทางของอนุสัญญานี้

(c) ส่งเสริมการศึกษาเพื่อการคุ้มครองพื้นที่ทางธรรมชาติและสถานที่แห่งความทรงจำ ซึ่งจำเป็นต้องมีไว้เพื่อแสดงให้เห็นมรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้”

กฎหมายทรัพย์สินทางปัญญา แต่มุ่งเน้นให้วัฒนธรรมยังคงอยู่ด้วยกระบวนการต่าง ๆ เพื่อให้มนุษย์ได้ใช้ประโยชน์ในวัฒนธรรมร่วมกัน

จากการวิเคราะห์สิทธิดังกล่าว พบว่า สิทธิตามอนุสัญญาของผู้สืบทอดวัฒนธรรม ได้แก่ สิทธิในการได้รับความเคารพในมรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ของตน สิทธิในการรักษามรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ร่วมกับรัฐ และสิทธิในการได้รับการศึกษาองค์ความรู้ของมรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ ซึ่งสิทธิทั้ง 3 ประการดังกล่าวสามารถนำไปสู่การวิเคราะห์สิทธิของผู้สืบทอดองค์ความรู้ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของผู้สืบทอดวัฒนธรรมได้ ซึ่งจะได้วิเคราะห์ต่อไป

4. การส่งเสริมและรักษามรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม ตามพระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษามรดกภูมิปัญญา ทางวัฒนธรรม พ.ศ. 2559

การส่งเสริมและรักษามรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมตามพระราชบัญญัติ พบว่า บทบัญญัติส่วนใหญ่จะเป็นบทบัญญัติเกี่ยวกับอำนาจหน้าที่ของรัฐในการส่งเสริมและรักษามรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม¹⁹ ซึ่งรัฐจะดำเนินการสงวนรักษาในรูปแบบของคณะกรรมการ โดยตามพระราชบัญญัติปรากฏคณะกรรมการจำนวน 3 ชุด ได้แก่ คณะกรรมการส่งเสริมและรักษามรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม²⁰ คณะกรรมการส่งเสริมและรักษามรดกภูมิปัญญาทาง

¹⁹ ระเบียบคณะกรรมการส่งเสริมและรักษามรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม เรื่อง หลักเกณฑ์และมาตรการเกี่ยวกับการส่งเสริมและรักษามรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม พ.ศ. 2560 หมายความว่า การดำเนินการตามแผนงานโครงการหรือกิจกรรม เพื่อให้เกิดการสืบทอดมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม โดยที่ชุมชนมีส่วนร่วมอย่างกว้างขวางทุกขั้นตอนและทุกด้านของการส่งเสริมและรักษา ด้วยวิธีการถ่ายทอด การศึกษาวิจัย การอนุรักษ์ การส่งเสริม การฟื้นฟู มรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม และการประกาศเชิดชูเกียรติชุมชน กลุ่มคน บุคคล องค์กรหรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้องที่ทำคุณประโยชน์เกี่ยวกับการส่งเสริมและรักษามรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม

²⁰ พระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษามรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม พ.ศ. 2559, มาตรา 10 "ให้คณะกรรมการมีอำนาจหน้าที่ ดังต่อไปนี้

- (1) ให้คำแนะนำหรือคำปรึกษาแก่รัฐมนตรีในการออกกฎกระทรวงตามพระราชบัญญัตินี้
- (2) พิจารณาและให้ความเห็นชอบนโยบายและแผนการส่งเสริมและรักษามรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมที่กรมส่งเสริมวัฒนธรรม คณะกรรมการส่งเสริมและรักษามรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมกรุงเทพมหานคร และคณะกรรมการส่งเสริมและรักษามรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมกรุงเทพมหานคร และคณะกรรมการส่งเสริมและรักษามรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมประจำจังหวัดเสนอ
- (3) ออกประกาศเกี่ยวกับการกำหนดลักษณะของมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมตามมาตรา 4 วรรคสอง
- (4) ออกระเบียบเกี่ยวกับหลักเกณฑ์การจัดทำรายการเบื้องต้นมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม
- (5) ออกระเบียบเกี่ยวกับหลักเกณฑ์การดำเนินงานของคณะกรรมการถาวรตามมาตรา 21

วัฒนธรรมกรุงเทพมหานคร และคณะกรรมการส่งเสริมและรักษามรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม จังหวัด²¹

โดยมาตรการเพื่อการส่งเสริมและรักษามรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมตามพระราชบัญญัติฉบับนี้ มีสาระสำคัญ 2 มาตรการที่สำคัญ ได้แก่

4.1 การขึ้นทะเบียนรายการมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม

การขึ้นทะเบียนรายการมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม โดยคณะกรรมการส่งเสริมและรักษามรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมมีหลักเกณฑ์การขึ้นทะเบียนตามระเบียบคณะกรรมการ

(6) ออกระเบียบเกี่ยวกับหลักเกณฑ์การพิจารณาคัดเลือกรายการเบื้องต้นมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมเพื่อขึ้นบัญชีมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม

(7) พิจารณาและให้ความเห็นชอบการขึ้นบัญชีมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม

(8) ออกระเบียบเกี่ยวกับหลักเกณฑ์และมาตรการเกี่ยวกับการส่งเสริมและรักษามรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม

(9) พิจารณาและให้ความเห็นชอบแผนงานและโครงการส่งเสริมและรักษามรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมที่กรมส่งเสริมวัฒนธรรมเสนอ

(10) กำกับ ติดตาม และประเมินผลการส่งเสริมและรักษามรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม

(11) สอดส่อง ดูแล ค้ำครอง ป้องกันมิให้มีการกระทำอันอาจก่อให้เกิดความเสียหายต่อ มรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมที่ขึ้นบัญชีไว้ ตลอดจนให้ข้อมูลหรือคำแนะนำแก่ผู้ที่นำมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมไปใช้

(12) ประกาศเกียรติคุณเพื่อยกย่องเชิดชูเกียรติบุคคล กลุ่มบุคคล องค์กร หรือหน่วยงาน ที่ทำคุณประโยชน์เกี่ยวกับการส่งเสริมและรักษามรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม

(13) แต่งตั้งคณะกรรมการหรือคณะทำงานเพื่อพิจารณาหรือปฏิบัติการอย่างหนึ่งอย่างใด ตามที่คณะกรรมการมอบหมาย

(14) ปฏิบัติการอื่นใดตามที่กฎหมายกำหนดให้เป็นอำนาจหน้าที่ของคณะกรรมการหรือตามที่คณะรัฐมนตรีมอบหมาย

²¹ พระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษามรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม พ.ศ. 2559, มาตรา 16 “ให้คณะกรรมการส่งเสริมและรักษามรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมกรุงเทพมหานคร และคณะกรรมการส่งเสริมและรักษามรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมประจำจังหวัด มีอำนาจหน้าที่ ดังต่อไปนี้

(1) เสนอนโยบายและแผนการส่งเสริมและรักษามรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมของกรุงเทพมหานคร หรือจังหวัด แล้วแต่กรณี และอาจเสนอแนะแนวทางการส่งเสริมและรักษามรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม ของประเทศต่อคณะกรรมการ

(2) ดำเนินการร่วมกับชุมชนเพื่อจัดทำรายการเบื้องต้นมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม

(3) พิจารณาและคัดเลือกมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมจากรายการเบื้องต้น มรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมเพื่อเสนอขึ้นบัญชีมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมต่อคณะกรรมการ

(4) ประสานงานเครือข่ายความร่วมมือระหว่างหน่วยงานของรัฐหรือเอกชน รวมทั้งระดมทรัพยากรเพื่อการส่งเสริมและรักษามรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม

(5) เผยแพร่ ประชาสัมพันธ์ และถ่ายทอดความรู้เกี่ยวกับมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม

(6) ส่งเสริมให้รู้คุณค่าและมีการสืบทอดมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม

(7) ปฏิบัติการอื่นใดตามที่คณะกรรมการมอบหมาย”

ส่งเสริมและรักษามรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม เรื่อง หลักเกณฑ์การพิจารณาคัดเลือกรายการเบื้องต้นมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมเพื่อขึ้นบัญชีมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม พ.ศ.2560 มาตรา 5 ดังนี้

4.1.1 รายการมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมที่มีลักษณะตามที่กำหนดไว้ในประกาศคณะกรรมการส่งเสริมและรักษามรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม เรื่อง การกำหนดลักษณะของมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม พ.ศ.2560

4.1.2 เป็นมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมที่อยู่ในอาณาเขตประเทศไทย

4.1.3 มีความโดดเด่นเป็นเอกลักษณ์ และมีคุณลักษณะบ่งบอกความเป็นมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมของท้องถิ่นหรือของชาติ

4.1.4 เป็นมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมที่ยังมีการสืบทอดและปฏิบัติอยู่ในวิถีชีวิตและอาจเสี่ยงต่อการสูญหาย

4.1.5 มีคุณค่าทางประวัติศาสตร์ วิชาการ ศิลปะ คุณค่าทางจิตใจ คุณค่าเชิงสร้างสรรค์ หรือผลงานควรรักษาไว้

4.1.6 มีการบันทึกหลักฐานหรือสามารถอ้างอิง สืบค้นองค์ความรู้ดั้งเดิมของมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมนั้น

4.1.7 เป็นมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมที่ได้รับการยินยอมจากชุมชนให้ขึ้นบัญชีมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม

ทั้งนี้ ผู้มีสิทธิเสนอขึ้นทะเบียนมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมของชาติ อาจเป็นหน่วยงาน ชุมชน ท้องถิ่น หรือกลุ่มบุคคล แต่ผู้อนุมัติการขึ้นทะเบียนมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมจะดำเนินการโดยคณะกรรมการส่งเสริมและรักษามรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม

4.2 การจัดทำโครงการหรือกิจกรรม

คณะกรรมการส่งเสริมและรักษามรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมกรุงเทพมหานคร หรือคณะกรรมการส่งเสริมและรักษามรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมจังหวัด โดยให้ชุมชนมีส่วนร่วมอย่างกว้างขวางทุกขั้นตอนและทุกด้านของการส่งเสริมและรักษา ซึ่งชุมชน หมายความว่า กลุ่มคนกลุ่มเดียวหรือหลายกลุ่ม ที่มีความรู้ มีการประพฤติปฏิบัติสืบทอด หรือมีส่วนร่วมในมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมนั้น²²

²² พระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษามรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม พ.ศ. 2559, มาตรา 3.

เมื่อวิเคราะห์มาตรการส่งเสริมและรักษามรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม พบว่าพระราชบัญญัติให้สิทธิแก่ผู้สืบทอดวัฒนธรรม 2 ประการ คือ การเสนอชื่อเพื่อขึ้นทะเบียน และการมีส่วนร่วมในการดำเนินโครงการ หรือกิจกรรมเพื่อรักษามรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม อย่างไรก็ตามสิทธิดังกล่าวยังไม่เพียงพอ และไม่สอดคล้องกับสิทธิตามอนุสัญญาว่าด้วยการสงวนรักษามรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ ค.ศ. 2003 ประกอบกับยังไม่สอดคล้องกับทฤษฎีวิวัฒนาการทางสังคมและวัฒนธรรม และสิทธิในการมีส่วนร่วมซึ่งเป็นสิทธิทางวัฒนธรรมที่รัฐต้องให้การรับรองส่งผลให้พระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษามรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม พ.ศ. 2559 ไม่ตอบสนองต่อแนวทางขององค์การการศึกษาวิทยาศาสตร์ และวัฒนธรรมแห่งสหประชาชาติ แนวคิดทฤษฎี และหลักสิทธิทางวัฒนธรรมอันเป็นสิทธิมนุษยชนที่รัฐต้องให้การรับรอง

5. วิเคราะห์สิทธิของผู้สืบทอดองค์ความรู้ ในมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม

การระบุตัวบุคคล หรือกลุ่มบุคคลผู้สืบทอดองค์ความรู้ในมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมแต่ละประเภทที่เป็นรูปธรรมจะมีประโยชน์ต่อการแสวงหาคูบุคคล หรือกลุ่มบุคคลเพื่อร่วมกับรัฐในการส่งเสริมและรักษามรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมได้มากกว่าส่งผลให้สิทธิในการมีส่วนร่วมของผู้สืบทอดองค์ความรู้ในมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมแต่ละประเภทจึงเป็นปัญหาข้อกฎหมายที่สำคัญ เพราะผู้สืบทอดองค์ความรู้เป็นผู้ที่มีองค์ความรู้ และมีบทบาทสำคัญในการสืบสาน และส่งต่อมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมไปสู่คนรุ่นหลัง เพราะรัฐไม่สามารถส่งเสริมและรักษามรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมได้หากปราศจากผู้สืบทอดองค์ความรู้

อนุสัญญาว่าด้วยการสงวนรักษามรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ ค.ศ. 2003 (CONVENTION FOR THE SAFEGUARDING OF THE INTANGIBLE CULTURAL HERITAGE 2003) เป็นกฎหมายระหว่างประเทศ การดำเนินการสงวนรักษาตามอนุสัญญาจึงเป็นการกระทำในนามของรัฐเป็นสำคัญ เพราะผู้สืบทอดองค์ความรู้ ไม่ว่าจะเป็นบุคคล กลุ่มบุคคล ชุมชน หรือองค์กร ไม่ใช่บุคคลในทางระหว่างประเทศ โดยผู้สืบทอดองค์ความรู้จะดำเนินการได้ด้วยการผ่านกระบวนการมีส่วนร่วมตามที่กฎหมายภายในที่ให้ไว้ ซึ่งพิจารณาตามพระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษามรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม พ.ศ. 2559

จากการศึกษาการส่งเสริมและรักษามรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมตามพระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษามรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม พ.ศ. 2559 ที่มีมาตรการส่งเสริมและรักษามรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม 2 ประการ ได้แก่ การขึ้นทะเบียนรายการมรดกภูมิปัญญา

ทางวัฒนธรรม และการจัดทำโครงการหรือกิจกรรมดังกล่าว อย่างไรก็ตามไม่เพียงพอ และไม่สอดคล้องกับสิทธิตามอนุสัญญาว่าด้วยการสงวนรักษามรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ ค.ศ. 2003 ประกอบกับยังไม่สอดคล้องกับทฤษฎีวิวัฒนาการทางสังคมและวัฒนธรรม และสิทธิในการมีส่วนร่วมซึ่งเป็นสิทธิทางวัฒนธรรมที่รัฐต้องให้การรับรอง เนื่องจากเหตุผลดังนี้

5.1 การไม่ปรากฏสิทธิเปลี่ยนแปลง และพัฒนาองค์ประกอบในองค์ความรู้มรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมที่ได้จารึกไว้ในทะเบียน

การขึ้นทะเบียนนั้นผู้มีสิทธิเสนอขึ้นทะเบียนมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมของชาติ อาจเป็นหน่วยงาน ชุมชน ท้องถิ่น หรือกลุ่มบุคคล แต่ผู้อนุมัติจะดำเนินการโดยคณะกรรมการส่งเสริมและรักษามรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม สำหรับการเสนอชื่อเพื่อขึ้นทะเบียนรายการมรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ของโลก รัฐจะเป็นผู้เสนอ ทั้งนี้ องค์การการศึกษาวิทยาศาสตร์ และวัฒนธรรมแห่งสหประชาชาติจะยอมรับรายการนั้น ๆ ให้ขึ้นทะเบียน รัฐผู้เสนอต้องพิสูจน์ได้ว่า การเสนอนี้ได้เกิดจากการมีส่วนร่วมของผู้สืบทอดองค์ความรู้แล้ว ดังนั้น ผู้สืบทอดองค์ความรู้ จึงมีสิทธิเสนอชื่อมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมของชาติ และรัฐมีสิทธิเสนอชื่อมรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ในระดับโลกโดยมีที่มาจากความร่วมมือของผู้สืบทอดองค์ความรู้ ในการนำเสนอมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมที่ขึ้นทะเบียนในระดับชาติ

หลักการขึ้นทะเบียนอย่างพลวัต กล่าวคือ การขึ้นทะเบียนที่สามารถเปลี่ยนแปลงได้ เมื่อองค์ประกอบทางวัฒนธรรมมีการปรับเปลี่ยนไป ซึ่งอาจเกิดการปรับเปลี่ยนตามการใช้สภาพแวดล้อม วัตถุประสงค์ หรืออื่น ๆ นั้น ปรากฏในอนุสัญญาว่าด้วยการสงวนรักษามรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ ค.ศ. 2003 โดยให้การขึ้นทะเบียนสามารถมีการปรับเปลี่ยนองค์ประกอบการขึ้นทะเบียนให้ทันสมัยได้ เพราะวัฒนธรรมย่อมไม่อาจหยุดนิ่ง²³ การขึ้นทะเบียนจึงไม่ใช่การจารึก แต่เป็นการบันทึกให้เกิดการศึกษา เผยแพร่และนำไปสู่การต่อยอด²⁴ ดังนั้น องค์ประกอบมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมที่ขึ้นทะเบียนควรสามารถปรับเปลี่ยนได้ เช่น ในอนาคตมีการนำการนวดไทยมาประกอบการรักษาโรคอุบัติใหม่ หรือมีการใช้คู่กับเครื่องมือเพิ่มเติม กระทั่งกลายเป็นมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมการนวดไทยที่เพิ่มเติมขึ้น เป็นต้น

ทั้งนี้ สิทธิเปลี่ยนแปลง และพัฒนาองค์ประกอบในองค์ความรู้ในมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมที่ได้จารึกไว้ในทะเบียนตามหลักการสงวนรักษามรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ขององค์การการศึกษา วิทยาศาสตร์ และวัฒนธรรมแห่งสหประชาชาตินี้ พบว่า มีความสอดคล้อง

²³ อธิป จันทรสุรีย์, “การพัฒนาตัวบ่งชี้การจัดการมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมเป็นฐานสู่การท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์จังหวัดชุมพร,” (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ, บัณฑิตวิทยาลัย, มหาวิทยาลัยศิลปากร, 2561), 30.

²⁴ อารัมภทอนุสัญญาว่าด้วยการสงวนรักษามรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ ค.ศ. 2003

กับทฤษฎีวิวัฒนาการทางสังคมและวัฒนธรรม กล่าวคือ แนวคิดที่ว่ามรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ ไม่ใช่แค่ความทรงจำของวัฒนธรรมในอดีตเท่านั้น แต่ยังเป็นปฏิบัติการสำหรับการคิดค้นในอนาคตอีกด้วย ประกอบกับนิยามตามอนุสัญญาว่าด้วยการสงวนและรักษามรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ ค.ศ.2003 มรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ ซึ่งหมายถึง การปฏิบัติ การแสดงออก การแสดงออกความรู้ และทักษะที่จะให้ชุมชนกลุ่ม และบุคคลมีความรู้สึกเป็นตัวตนและมีความต่อเนื่องนี้มีส่วนเกี่ยวข้องกับการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างธรรมชาติกับวัฒนธรรมเป็นสิ่งที่เชื่อมต่อกันที่เน้นการปฏิสัมพันธ์แบบเคลื่อนไหวเปลี่ยนแปลงระหว่างกระบวนการทางสังคม และระบบนิเวศการผลิตมรดกทางวัฒนธรรม ซึ่งมีส่วนเกี่ยวข้องเป็นการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างธรรมชาติกับวัฒนธรรมที่เชื่อมต่อกันสองแห่งสิ่งนี้

การสงวนรักษาจึงเน้นการปฏิสัมพันธ์แบบพลวัตระหว่างสังคมกับกระบวนการนิเวศวิทยา²⁵ มรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้จึงมีความยืดหยุ่นสูง²⁶ อันเป็นสิ่งซึ่งชุมชนและกลุ่มชนสร้างขึ้นใหม่อย่างสม่ำเสมอเพื่อตอบสนองต่อสภาพแวดล้อมของตน เป็นปฏิสัมพันธ์ของพวกเขาที่มีต่อธรรมชาติและประวัติศาสตร์ของตน²⁷ และวัฒนธรรมใดไม่สามารถเปลี่ยนแปลงหรือพัฒนาได้ วัฒนธรรมนั้นมีความเสี่ยงที่จะสูญหาย

ดังนั้น การที่พระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษามรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม พ.ศ. 2559 ไม่มีการบัญญัติถึงสิทธิเปลี่ยนแปลง และพัฒนาองค์ประกอบการขึ้นทะเบียนโดยผู้สืบทอดองค์ความรู้จึงเป็นข้อจำกัดของกฎหมาย

5.2 การไม่ปรากฏสิทธิในการมีส่วนร่วมในการส่งเสริมและรักษามรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมอย่างแท้จริง

เมื่อวิเคราะห์สิทธิในการรักษามรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ร่วมกับรัฐ บทบัญญัติข้อ 11(b) เป็นหน้าที่ของรัฐภาคีที่จะต้องดำเนินการเพื่อรักษามรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ให้คงอยู่²⁸ โดยมาตรการเหล่านี้ต้องเกิดจากการมีส่วนร่วมของชุมชน กลุ่มชนตามบทบัญญัติข้อ 15 หลักการมีส่วนร่วมของอนุสัญญาว่าด้วยการสงวนรักษามรดกทางวัฒนธรรม

²⁵ Maria-Àngels Roque, "A Living and Dynamic Heritage," *Quaderns de la Mediterrània* 13 (2010): 13-20.

²⁶ Voltaire Garces Cang, "Defining Intangible Cultural Heritage and its Stakeholders: The Case of Japan," *International Journal of Intangible Heritage* 2(2007): 48.

²⁷ D. Fairchild Ruggles, *Intangible Heritage Embodied* (London, New York: Springer Dordrecht Heidelberg, 2009), 2.

²⁸ อนุสัญญาว่าด้วยการสงวนรักษามรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ ค.ศ. 2003, ข้อ 2 "การสงวนรักษา" หมายถึง มาตรการเพื่อให้มรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ดำรงอยู่ต่อไป ซึ่งรวมไปถึงการจำแนก การบันทึกหลักฐาน การวิจัย อนุรักษ์ คุ้มครอง ส่งเสริม เชิดชู การถ่ายทอด โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ผ่านทางการศึกษาในระบบและนอกระบบ รวมทั้งการฟื้นฟูมรดกดังกล่าวในด้านต่าง ๆ

ที่จับต้องไม่ได้ ค.ศ. 2003 นี้ สอดคล้องกับกติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิทางเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรมตามข้อ 15 ที่บัญญัติว่า “(a) มีส่วนร่วมในชีวิตทางวัฒนธรรม “to take part in cultural life” ส่งผลให้สิทธิทางวัฒนธรรมตั้งอยู่บนหลักการมีส่วนร่วม ดังนั้น ผู้สืบทอดองค์ความรู้ย่อมมีส่วนร่วมในกระบวนการสร้างนโยบายทางวัฒนธรรม สิทธิของทุกคนในการมีส่วนร่วมในชีวิตทางวัฒนธรรม กล่าวคือ สิทธิที่จะเข้ามามีส่วนร่วมอย่างเสรี การได้รับข้อมูล และโดยปราศจากการเลือกปฏิบัติ รวมถึง การมีส่วนร่วมในกระบวนการตัดสินใจที่อาจส่งผลกระทบต่อวิถีชีวิตของเขาหรือเธอและสิทธิของตนตามข้อ 15 วรรค 1 (a)

ทั้งนี้ การมีส่วนร่วมย่อม หมายถึง การมีส่วนร่วมในการระบุงค์ประกอบทางวัฒนธรรม การตีความ และการพัฒนาบรรทัดทางวัฒนธรรม ตลอดจนการออกแบบ การใช้นโยบาย โครงการ แผนงานต่าง ๆ ในการรักษา การคุ้มครองและสงวนรักษากฎมิตินิยม²⁹ นอกเหนือจากการเป็นผู้รับประโยชน์หรือผู้ใช้บรรทัดทางวัฒนธรรมด้วย³⁰

เมื่อตามพระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษามรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม พ.ศ. 2559 การขึ้นทะเบียน และการจัดทำโครงการหรือกิจกรรม ให้เกิดการมีส่วนร่วมของบุคคล กลุ่มบุคคล ชุมชนมีส่วนร่วม แต่อย่างไรก็ตาม เมื่อผู้มีอำนาจตัดสินใจ คือ คณะกรรมการ ซึ่งคณะกรรมการส่วนใหญ่มีที่มาจากแต่งตั้งโดยรัฐ และยังขาดการคัดสรรบุคคลที่มาจากตัวแทนของผู้สืบทอดองค์ความรู้ ดังนั้น การมีส่วนร่วมอย่างแท้จริงตามพระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษามรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม พ.ศ. 2559 จึงยังไม่เกิดขึ้น

5.3 การไม่ปรากฏบทบัญญัติเพื่อส่งเสริมสิทธิในการเผยแพร่องค์ความรู้เกี่ยวกับมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม

เมื่อวิเคราะห์สิทธิในการได้รับการศึกษาขององค์ความรู้ของบรรทัดทางวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ บทบัญญัติข้อ 14 ของอนุสัญญาเป็นหน้าที่ของรัฐภาคีที่จะต้องดำเนินการเพื่อให้การศึกษา ปูทางฝังความตระหนักรู้ และเสริมสร้างขีดความสามารถให้แก่ชุมชน และกลุ่มชน ดังนั้น ในทางกลับกันผู้สืบทอดองค์ความรู้ย่อมมีสิทธิในการเผยแพร่องค์ความรู้ ซึ่งเป็นหน้าที่ของรัฐที่ต้องจัดหาปัจจัยต่าง ๆ เพื่อให้ผู้สืบทอดองค์ความรู้สามารถดำเนินการส่งต่อองค์ความรู้ของตนได้

²⁹ E. Stamatopoulou, *Monitoring of cultural human rights: The Claims of Culture on Human Rights and the Response of Cultural Human Rights*, The Center for International Human Rights, John Jay College of Criminal Justice, Paper for the Human Rights Seminar, 3 November 2011.

³⁰ Beatriz Barreiro Carril, “The Right Of Access To Culture: An Effective Human Right For The Establishment Of Consistent Cultural Policies In Europe In The Context Of The Economic Crisis?,” *Revista Española de Relaciones Internacionales*, 5 (2013), 44-62.

ทั้งนี้ พระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษามรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม พ.ศ. 2559 ยังไม่ปรากฏบทบัญญัติที่แสดงให้เห็นถึงหน้าที่ของรัฐในการส่งเสริมสิทธิในการเผยแพร่องค์ความรู้เกี่ยวกับมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม เช่น การจัดโครงการหรือกิจกรรมการเผยแพร่มรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมเป็นประจำทุกปี การแต่งตั้งผู้สืบทอดองค์ความรู้มรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมที่สำคัญให้เป็นผู้ทรงภูมิปัญญาเพื่อให้มีหน้าที่เฉพาะในการเผยแพร่องค์ความรู้เกี่ยวกับมรดกทางวัฒนธรรมที่ขึ้นทะเบียนระดับโลก เป็นต้น ซึ่งจากการศึกษาประเทศต่างๆ เช่น ประเทศญี่ปุ่นมีบทบัญญัติให้รัฐเผยแพร่องค์ความรู้เป็นประจำทุกปี³¹ หรือการแต่งตั้งผู้ทรงภูมิปัญญาให้ทำหน้าที่ในการเผยแพร่มรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมของสาธารณรัฐฝรั่งเศส³² เป็นต้น ซึ่งกระบวนการเหล่านี้สามารถส่งเสริมสิทธิในการเผยแพร่องค์ความรู้ของผู้สืบทอดองค์ความรู้ได้

5.4 การไม่ปรากฏกระบวนการร้องเรียนเพื่อใช้สิทธิในการยับยั้งการกระทำที่ก่อให้เกิดความเสียหายกับมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม

ตามอารัมภบทของอนุสัญญาว่าด้วยการสงวนรักษามรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ ค.ศ. 2003 (CONVENTION FOR THE SAFEGUARDING OF THE INTANGIBLE CULTURAL HERITAGE 2003) อนุสัญญามีเจตนารมณ์ “โดยตระหนักถึง เจตนารมณ์ที่เป็นสากล และความห่วงใยร่วมกันในอันที่จะสงวนรักษา มรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ของมนุษยชาติ”

ดังนั้น การสงวนรักษาจึงไม่ได้มีวัตถุประสงค์ในการหวงกันองค์ความรู้แต่ในทางกลับกัน เป็นการมุ่งเผยแพร่องค์ความรู้อย่างกว้างขวาง เมื่อมรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ขึ้นทะเบียนเพื่อให้เกิดความตระหนักถึงของมนุษยชาติ และมุ่งเน้นให้มีการถ่ายทอดองค์ความรู้ผู้คนทั่วโลกจึงสามารถที่จะศึกษา และใช้องค์ความรู้เกี่ยวกับมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมได้ องค์ความรู้ หรือภูมิปัญญาจึงไม่ใช่วัตถุแห่งความคุ้มครองตามทรัพย์สินทางปัญญาที่กฎหมายจะเข้ามาหวงกัน แต่เป็นสิทธิของมนุษยชาติร่วมกัน

แต่อย่างไรก็ตาม เนื่องจากเจตนารมณ์ของอนุสัญญามุ่งในการสงวนรักษา ผู้เขียนมีความเห็นว่า หากมีการทำให้เกิดความเสียหายต่อมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม³³ หรือการ

³¹ Saito, Specialist for Cultural Properties, Sub-Regional Experts Meeting in Asia on Intangible Cultural Heritage: Safeguarding and Inventory-Making Methodologies, Bangkok, Thailand, 13-16 December 2005, p.11.

³² Guidelines for the Establishment of a “Living Human Treasures” System Intangible Cultural Heritage – Working Definitions,” *Piedmont, Italy*, 14 -17 March 2001.

³³ Richard Kurin, *Safeguarding Intangible Cultural Heritage in the 2003 UNESCO Convention: A Critical Appraisal, in Intangible Cultural Heritage in the 2003 UNESCO Convention* (Oxford: Blackwell Publishing, 2004), 72.

กระทำที่ทำลายมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม เช่น การใช้ผิดวัตถุประสงค์ หรือหลักการทางการแพทย์แผนไทย การอ้างชื่อการนวดไทยมาใช้ประกอบธุรกิจโดยไม่ใช่องค์ประกอบของการนวดไทยที่แท้จริง การอ้างชื่ออาหารไทยโดยปราศจากองค์ประกอบทางวัฒนธรรม เป็นต้น ผู้สืบทอดองค์ความรู้ย่อมมีสิทธิร่วมกับรัฐในการยับยั้งการกระทำดังกล่าวได้ โดยการผ่านกระบวนการที่รัฐกำหนด เช่น การแจ้งข้อร้องเรียน เป็นต้น

รวมถึง รัฐไทยย่อมสามารถยับยั้งการกระทำที่ก่อให้เกิดความเสียหายต่อองค์ความรู้ในมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมของไทยนอกราชอาณาจักรได้ โดยผ่านกระบวนการต่าง ๆ ในทางระหว่างประเทศที่เป็นไปได้ เช่น การแจ้งรัฐต้นกำเนิดความเสียหาย การใช้ความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ เป็นต้น เพื่อไม่ให้มรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมของไทยเสียชื่อเสียง หรือมีการถ่ายทอดองค์ความรู้ที่ไม่ถูกต้อง ดังนั้น จึงควรมีกระบวนการแจ้งข้อร้องเรียนของผู้สืบทอดองค์ความรู้ในการยับยั้งการกระทำที่อาจก่อให้เกิดความเสียหายในมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมเพื่อเติมเต็มสิทธิในการมีส่วนร่วมของผู้สืบทอดองค์ความรู้ การที่พระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษามรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม พ.ศ. 2559 ไม่ปรากฏกระบวนการร้องเรียนเพื่อใช้สิทธิในการยับยั้งการกระทำที่ก่อให้เกิดความเสียหายกับมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม จึงเป็นข้อจำกัดของกฎหมาย

6. บทสรุปและข้อเสนอแนะ

จากการศึกษาและวิเคราะห์แสดงให้เห็นว่าผู้สืบทอดองค์ความรู้มีสิทธิหลายประการ ได้แก่ สิทธิพัฒนาองค์ประกอบในองค์ความรู้ในมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมที่ได้จารึกไว้ในทะเบียน สิทธิในการมีส่วนร่วมในการส่งเสริมและรักษามรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม สิทธิในการเผยแพร่องค์ความรู้เกี่ยวกับมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม และสิทธิในการยับยั้งการกระทำที่ก่อให้เกิดความเสียหายกับมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม ส่งผลให้รัฐไทยต้องดำเนินการให้เกิดการรับรองสิทธิดังกล่าว ดังนั้น เพื่อให้เกิดความตระหนักถึงสิทธิของผู้สืบทอดองค์ความรู้ อันจะทำให้รัฐสามารถส่งเสริมและรักษามรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมของประเทศไทยทั้งมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมระดับโลก ระดับชาติ หรือระดับจังหวัดได้อย่างมีประสิทธิภาพ เพราะรัฐไม่สามารถส่งเสริมและรักษามรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมโดยปราศจากการมีส่วนร่วมของผู้สืบทอดองค์ความรู้ ผู้เขียนจึงมีความเห็นว่า ควรมีการแก้ไขเพิ่มเติมพระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษามรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม พ.ศ. 2559 และการพัฒนากิจกรรมเพื่อเผยแพร่องค์ความรู้ ดังนี้

6.1 การแก้ไขเพิ่มเติมพระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษามรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม พ.ศ. 2559

ผู้เขียนเสนอแนะการแก้ไขเพิ่มเติมพระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษามรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม พ.ศ. 2559 ดังต่อไปนี้

6.1.1 เพิ่มเติมคำนิยามคำว่า ผู้สืบทอดองค์ความรู้

“ผู้สืบทอดองค์ความรู้” หมายความว่า ผู้ที่มีองค์ความรู้ในมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมประเภทใดประเภทหนึ่งในขั้นตอน หรือกระบวนการใดกระบวนการหนึ่ง และสามารถถ่ายทอดองค์ความรู้เกี่ยวกับมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมนั้นได้

6.1.2 เพิ่มเติมบทบัญญัติเกี่ยวกับสิทธิเปลี่ยนแปลง และพัฒนาองค์ประกอบในองค์ความรู้ของมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม

สิทธิพัฒนาองค์ประกอบในองค์ความรู้มรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมที่ได้จารึกไว้ในทะเบียนส่งผลให้รายการมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมที่ขึ้นทะเบียนมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมของชาติ หรือจังหวัดผู้สืบทอดองค์ความรู้ย่อมสามารถเสนอปรับเปลี่ยนให้เป็นปัจจุบัน และแสดงให้เห็นถึงประวัติความเป็นมาได้ทำให้มรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมสามารถเกิดการพัฒนาองค์ความรู้ รวมถึง สามารถนำไปสู่การต่อยอดองค์ความรู้ไปในอนาคตได้ทำให้ภูมิปัญญาไม่สูญหาย แต่สามารถปรับเปลี่ยนตามความเหมาะสมโดยคงไว้ซึ่งสาระสำคัญของภูมิปัญญาสอดคล้องกับแนวทางอนุสัญญาว่าด้วยการสงวนรักษามรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ ค.ศ. 2003 และทฤษฎีวิวัฒนาการทางสังคมและวัฒนธรรมที่มีแนวคิดว่าธรรมชาติของมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมย่อมเปลี่ยนแปลง และวัฒนธรรมใดไม่สามารถเปลี่ยนแปลงหรือพัฒนาได้ วัฒนธรรมนั้นย่อมมีความเสี่ยงที่จะสูญหาย

ผู้เขียนจึงเสนอแนะให้เพิ่มเติมบทบัญญัติมาตรา..... “ผู้สืบทอดองค์ความรู้สามารถยื่นคำร้องเพื่อขอเปลี่ยนแปลง หรือปรับปรุงองค์ประกอบขององค์ความรู้ของมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมที่ขึ้นทะเบียนรายการมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมของชาติ รายการมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมของกรุงเทพมหานคร หรือรายการมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมของจังหวัดต่อคณะกรรมการ ทั้งนี้ กระบวนการพิจารณาและการตัดสินใจให้เป็นไปตามระเบียบของคณะกรรมการ”

6.1.3 เพิ่มเติมบทบัญญัติเกี่ยวกับสิทธิในการมีส่วนร่วมในการส่งเสริมและรักษามรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม

ด้วยสิทธิในการมีส่วนร่วมทางวัฒนธรรมเป็นสิทธิมนุษยชนที่รัฐต้องให้การรับรอง

ผู้เขียนจึงมีความเห็นว่า ควรเพิ่มเติมบทบาทผู้ปฏิบัติการมีส่วนร่วมของผู้สืบทอดองค์ความรู้ โดยเพิ่มเติมบทบาทผู้ปฏิบัติการมีส่วนร่วมของผู้สืบทอดองค์ความรู้

ผู้เขียนจึงเสนอแนะให้เพิ่มเติมบทบาทผู้ปฏิบัติมาตรา..... “การดำเนินการเพื่อส่งเสริมและรักษามรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมในทุกขั้นตอนและกระบวนการต้องดำเนินการโดยการมีส่วนร่วมของผู้สืบทอดองค์ความรู้ ได้แก่ ชุมชน กลุ่มบุคคล หรือชุมชน รวมถึง องค์กรที่ไม่ใช่ภาครัฐผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง”

6.1.4 เพิ่มเติมบทบาทผู้ปฏิบัติเกี่ยวกับสิทธิในการยับยั้งการกระทำที่ก่อให้เกิดความเสียหายกับมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม

สิทธิในการยับยั้งการกระทำที่ก่อให้เกิดความเสียหายกับมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม เป็นการสอดคล้องกับหลักการมีส่วนร่วม และสิทธิตามอนุสัญญาว่าด้วยการสงวนรักษามรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ ค.ศ. 2003 ส่งผลให้ผู้สืบทอดองค์ความรู้ควรสามารถเสนอเรื่องร้องเรียน หรือมาตรการต่อรัฐเพื่อระงับการกระทำที่ก่อให้เกิดความเสียหายกับมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม

นอกจากนี้ รัฐอื่นๆ ต้องให้ความตระหนักถึงและเคารพต่อการดำเนินงานส่งเสริมและรักษามรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมของประเทศไทยที่ดำเนินการภายใต้หลักการสิทธิของผู้สืบทอดองค์ความรู้ดังกล่าว ซึ่งเป็นไปตามหลักสิทธิในการกำหนดใจตนเอง และเจตนารมณ์การรักษา มรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ให้เป็นสมบัติร่วมกันของมนุษยชาติตามอนุสัญญาว่าด้วยการสงวนรักษามรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ ค.ศ. 2003 (CONVENTION FOR THE SAFEGUARDING OF THE INTANGIBLE CULTURAL HERITAGE 2003) ซึ่งเป็นความตกลงระหว่างประเทศที่มีพื้นฐานมาจากสิทธิมนุษยชนอีกด้วย

ผู้เขียนจึงเสนอแนะให้เพิ่มเติมบทบาทผู้ปฏิบัติมาตรา..... “ผู้สืบทอดองค์ความรู้สามารถยื่นคำร้องขอให้ยับยั้งการกระทำที่ก่อให้เกิดความเสียหายแก่องค์ประกอบขององค์ความรู้ของมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมที่ขึ้นทะเบียนรายการมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมของชาติ รายการมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมของกรุงเทพมหานคร หรือรายการมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมของจังหวัดต่อคณะกรรมการ ทั้งนี้ กระบวนการพิจารณาและการตัดสินใจให้เป็นไปตามระเบียบของคณะกรรมการ”

6.2 ข้อเสนอแนะในการจัดกิจกรรมเพื่อเผยแพร่องค์ความรู้ในมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม

ผู้เขียนเสนอแนะข้อเสนอแนะเพื่อการเผยแพร่องค์ความรู้อันเป็นการสอดคล้องกับสิทธิในการเผยแพร่องค์ความรู้ของผู้สืบทอดองค์ความรู้ ดังนี้

6.2.1 การจัดโครงการ หรือนิทรรศการเป็นประจำทุกปีเพื่อเผยแพร่องค์ความรู้เกี่ยวกับมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมที่ขึ้นทะเบียนทั้งในระดับประเทศ และระดับจังหวัด

6.2.2 การแต่งตั้งผู้สืบทอดองค์ความรู้ให้เป็นผู้ทรงภูมิปัญญาในรายการมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมที่มีความสำคัญระดับโลก เพื่อทำหน้าที่เผยแพร่องค์ความรู้ โดยได้รับค่าตอบแทน และเงินสนับสนุนการจัดโครงการ หรือกิจกรรมต่างๆ เพื่อเผยแพร่องค์ความรู้ในมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม

โดยสรุป การปฏิบัติการเพื่อส่งเสริม และรักษามรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมควรดำเนินการโดยคำนึงถึงสิทธิของผู้สืบทอดองค์ความรู้ในมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมแต่ละประเภท ดังนั้น จึงควรมีการแก้ไขเพิ่มเติมพระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษามรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม พ.ศ. 2559 และดำเนินกิจกรรมให้สอดคล้องกับสิทธิในของผู้ถือครององค์ความรู้ตามหลักการในอนุสัญญาว่าด้วยการสงวนรักษามรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ ค.ศ. 2003 ทฤษฎีวิวัฒนาการทางสังคมและวัฒนธรรม และสิทธิทางวัฒนธรรมอันเป็นสิทธิมนุษยชนของผู้สืบทอดองค์ความรู้ อันจะทำให้การส่งเสริมและรักษามรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมของผู้สืบทอดองค์ความรู้เป็นรูปธรรม และมีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น

References

- Atip Chansuri. "Development of Indicators for Cultural Heritage Management as a Base for Creative Tourism in Chumphon Province." PhD diss., Management Program, Silpakorn University, 2017. [In Thai]
- Barbe, Noël. "Marina Chauliac et Jean-Louis Tornatore, Intangible Cultural Heritage Exposed to Public Deliberation: A Participatory Experience in a Regional Nature Park." Accessed March 20, 2020. <https://books.openedition.org/gup/191>.
- Blake, Janet. Unesco's 2003 Convention on Intangible Cultural Heritage: The Implications of Community Involvement in "Safeguarding." In *Intangible Heritage*. New York: Routledge, 2009.
- Bouchenaki, Mounir. "A Major Advance towards a Holistic Approach to Heritage Conservation: The 2003 Intangible Heritage Convention." *International Journal of Intangible Heritage* 2 (2007): 106-109.
- Cang, Voltaire Garces. "Defining Intangible Cultural Heritage and its Stakeholders: The Case of Japan." *International Journal of Intangible Heritage* 2(2007): 46-55.
- Carril, Beatriz Barreiro. "The Right of Access to Culture: An Effective Human Right for the Establishment of Consistent Cultural Policies In Europe in The Context of the Economic Crisis?." *Revista Española de Relaciones Internacionales*, 5(2013), 44-62.
- Department of Cultural Promotion Ministry of Culture. *Culture. Way of Life and Wisdom*. Bangkok: Rung Silp Printing (1977) Company Limited, 2016. [In Thai]
- Development of Well-being and Quality of Life for Women Inmates with Physical and Mental Activities in Daily Life. *A Holistic Health Development Manual, Thai Massage*. Bangkok: N.p., n.d. [In Thai]
- Donders, Yvonne, and Vladimir Volodin Volodi. *Human Rights in Education, Science and Culture: Legal Developments and Challenges*. Paris: Unesco Publishing, 2007.

- Donnelly, Jack. *Human Rights in Theory & Practice*. New York: Cornell University Press, 2003.
- Hafstein, Valdimar Tr. *Making Intangible Heritage El Condor Pasa and Other Stories from Unesco*. Indiana: Indiana University Press.
- Hans Morten Haugen. "Traditional Knowledge and Human Rights." *Journal of World Intellectual Property* 8, no. 5 (2005): 663-677.
- Institute of Thai Traditional Medicine. *Public Handbook on Health Care with Traditional Thai Medicine*. Bangkok: Office of the War Veterans Organization of the Royal Household, 2004. [In Thai]
- Kurin, Richard. *Safeguarding Intangible Cultural Heritage in the 2003 UNESCO Convention: A Critical Appraisal, in Intangible Cultural Heritage in the 2003 UNESCO Convention*. Oxford: Blackwell Publishing, 2004.
- Lixinshi, Lucas. *Intangible Cultural Heritage in International Law*. Oxford: Oxford University Press, 2013.
- Nafziger, James A. R., Robert Kirkwood Paterson, and Alison Dundes Renteln. *Cultural Law International, Comparative, and Indigenous*. Cambridge University Press, 2010.
- Nuad Thai. "Traditional Thai massage." Accessed March 20, 2020. <https://ich.unesco.org/en/RL/nuad-thai-traditional-thai-massage-01384>.
- Roque, Maria-Àngels. "A Living and Dynamic Heritage." *Quaderns de la Mediterrània* 13 (2010): 13-20.
- Ruggles, D. Fairchild, *Intangible Heritage Embodied*. London, New York: Springer Dordrecht Heidelberg, 2009.
- Saito, Specialist for Cultural Properties. "Sub-Regional Experts Meeting in Asia on Intangible Cultural Heritage: Safeguarding and Inventory-Making Methodologies." Bangkok, Thailand, 13-16 December 2005.
- Secretariat of the Pacific Community Cultural Affairs Programme. "Guidelines for developing national legislation for the protection of traditional knowledge and expressions of culture based on the Pacific Model Law 2002." Accessed March 20, 2020. <https://www.wipo.int/edocs/lexdocs/laws/en/spc/spc001en.pdf>.

Stamatopoulou, E. "Monitoring of cultural human rights: The Claims of Culture on Human Rights and the Response of Cultural Human Rights, The Center for International Human Rights." John Jay College of Criminal Justice. Paper for the Human Rights Seminar, 3 November 2011.

Stefano, Michelle L., Peter Davis, and Gerard Corsane. *Safeguarding Intangible Cultural Heritage*. UK: The Boydell Press, 2012.

Sukanya Suchaya. "The Successor does not the Owner of Intangible Cultural Heritage." *Thai Studies Journal* 8, no. 2 (August 2012 - January 2013): 97-121. [In Thai]

Thanit Chungthaworn. *The report on the Concept of Safeguarding of Thai Local Wisdom*. Bangkok: National Center for Genetic Engineering and Biotechnology, National Science and Technology Development Agency, 2007, [In Thai]

"The Forms of Capital." *Last modified 1986*. Accessed March 20, 2020.[http://bbs.knue.ac.kr/~edupolicy/ lib._.brd/_1.116_/education](http://bbs.knue.ac.kr/~edupolicy/lib._.brd/_1.116_/education).